

Et ganske almindeligt, tidligt omsorgssvigtet, adopteret skolebarn

Kære lærere og pædagoger,

Det følgende er skrevet til jer - ud fra bøger, artikler, pjecer, kurser, foredrag, vejledning af specialiserede fagpersoner og samtaler med andre adoptivforældre. Alt sat i perspektiv af mine to børn, som på hver deres måde har bidraget til min viden om adopterede børn og tidligt omsorgssvigt. Med tak til mine børns skole for godt samarbejde.

Af Charlotte Broberg, mor til to adopterede børn, fysioterapeut indenfor neurorehabilitering, Rigshospitalet

Almindelige børn med anderledes problemer

Adopterede børn har som udgangspunkt ikke nødvendigvis større problemer end biologiske børn – men de problemer de kan have, er ofte anderledes. Det er problemer, som kan være komplekse og gennemgribende, men ofte er næsten skjulte for omverdenen, fordi de største reaktioner kommer hjemme i de tætteste relationer. Det er dilemmaet, idet barnets trivsel samtidig er meget afhængig af andres indsigt og håndtering, ude i verden. Når barnet er i balance går det godt, når barnets presses blæses problemerne op. Barnet kan få svært ved at regulere sig selv og ofte også svært ved sociale relationer. Netop dette kan mange adoptivfamilier med tidligt omsorgssvigtede børn nikke genkendende til. For mange adoptivfamiliers historie er fælles, men forskellig fra de fleste andre familiers, som vi derfor ikke umiddelbart helt kan sammenlignes med.

Tidligt omsorgssvigt efterlader spor

Når et adopteret barn har problemer, relaterer det sig ofte til barnets tidlige tid. I fagsprog bruges ord som tidligt omsorgssvigt, tilknytningsforstyrrelse eller tidlig følelsesmæssig skade. Ordene bruges stort set som synonyme, alt afhængig af hvor stor problematikken er, og hvilken problematik der vejer tungest. I hovedtræk går det ud på, at barnet har manglet tilknytning inden for det/de første leveår. Det er nemlig dér fundamentet af vores evne til tilknytning til andre mennesker dannes. Hvis et lille barn ikke bliver holdt og mødt med kontakt, forbliver barnet delvist i kaos. Barnet får ikke stabilt lært at tage øjenkontakt/social kontakt. Det lærer ikke tryghedsfølelsen og den tætte sociale binding til andre at kende fra start, det lærer ikke at koncentrere sig om et andet menneske i længere tid ad gangen. Det lærer ikke at regulere sig selv i forhold til omverdenen. Hvis barnet må klare sig uden tæt kontakt i de første leveår og efterfølgende har mange skift, øges risikoen yderligere for mere varig påvirkning. Det ved mange allerede – f.eks. fra tv udsendelser omkring anbragte børn i Danmark. At det samme gør sig gældende for adopterede børn er imidlertid ikke så let at forstå – for de er jo som oftest kommet til gode kærlige familier, og den tidlige tid kan barnet vel ikke huske?

Det er korrekt, at barnet ofte har haft en alder på ankomsttidspunktet, som gør, at det har begrænset erindring fra sin egen tidlige tid. Imidlertid former traumer som tidligt omsorgssvigt og adskillelse fra biologiske forældre tidligt barnets hjerne. Hjernen påvirkes især mht. følsomhed for stress. Enhver forælder vil nok være enig i, at små børn hurtigt bliver stressede, hvis deres behov ikke mødes. Sker det gentagne gange over tid, vil barnet have et forhøjet niveau af stress-hormon i kroppen. Det vil barnets hjerne forsøge at kompensere for ved at danne og sende flere stress-impulser videre i nervesystemet, som kommer i ubalance, enten ved at være mere og mere i ”alarmberedskab”, ved at ”lukke af” eller svinge mellem de to. Stresstilstanden kan vare ved mange

år eller forblive varig. I hverdagen kan den give sig til kende i større eller mindre grad - især når barnet oplever små eller store skift som f.eks. når barnet skal fra den ene sammenhæng til den anden, når der sker ting barnet ikke er forberedt på – eller f.eks. ved skolestart, når der i skolen er vikar, når der skal skiftes siddeplads, når skemaet brydes op af emneuger osv.

I hjernen sker der desuden det, at børn som oversvømmes af følelser, som ikke bliver mødt, får overstimuleret deres højre hjernehalvdel. Selvfølgelig ”hjernebroen” (Corpus Callosum) bliver tyndere, dermed bliver samarbejdet mellem højre og venstre hjernehalvdel skrøbeligt. Konkret betyder det, at barnet har svært ved at integrere følelser med tanker/sprog/ handlinger dvs. svært ved at tænke og føle samtidig – især i stressede situationer. Så selv om barnet altså ikke konkret kan huske sin egen tidlige tid, har den alligevel efterladt sig tydelige spor i hjernens strukturer. Hjernens arbejdsevne vil være påvirket, hvilket kan give sig udslag i mange forskellige kognitive problemer f.eks. i forhold til koncentration, opmærksomhed, selvregulering osv. Barnet vil have brug for mange positive oplevelser over tid for at opveje, omforme og regulere de allerede eksisterende mønstre.

At begynde forfra

Forestil dig et barn du kender... I yderste nød, blive forladt som en-, to- eller treårig. Barnet er måske fundet af en fremmed på gaden, som afleverer barnet til politiet. Der bliver barnet passet for en tid, mens man undersøger, om nogen henvender sig. Men ingen kommer. Så kommer barnet til et børnehjem, hvor nogen tager sig af det for en tid. Derfra kommer det videre til endnu et børnehjem med andre mennesker igen. Det hele foregår i en kultur, hvor det ikke er ualmindeligt at børn forlades. Der er mange af dem og kun sparsom tid til kontakt. Tiden går. Så en dag - et – eller to – eller tre år - efter at barnet blev forladt, bliver det pludselig hentet af nogen fremmede hvide mennesker, som placerer barnet på en flyvemaskine, lader jorden forsvinde under barnets fødder og tager det med til et fremmed land, en fremmed kultur, et fremmed sprog, dufte, lyde, mad... På det tidspunkt har det lille barn lært, at en ”mor” har man for en tid, så bliver vedkommende skiftet ud. Og det skifter hele tiden. Barnet har også lært, at det selv er værdiløst. Det er blevet afleveret og ikke hentet mange gange nok til, at værdiløsheden er blevet til en del af barnets selv. Først dér skal barnet til at lære, hvad tilknytning og familie er - og at det selv har en værdi.

Egentlig er det utroligt, at det overhovedet kan lade sig gøre at starte forfra. Men, det kan det, dog ikke uden at på barnets sjæl, for dem har barnet med sig allerede lang tid inden, det blev hentet. Men på trods af dette kan det lade sig gøre at skabe en god ny start. International adoption finder kun sted, fordi vi ved, at det er til gavn for barnet, som omstændighederne er. Adoption er ifølge lovgivningen til for barnets skyld, ikke forældrenes. Barnet overlever, det får en familie og utallige muligheder, som det ellers ikke ville have haft. Adoptivforældrenes opgave er at hjælpe barnet til at blive i stand til at drage nytte af alle de muligheder, det bliver givet. Med kærlighed, omsorg og indsigt skal mangt og meget besejres.

Overlevelsesstrategier

Et tidligt omsorgssvigtet, adopteret barn vil ofte have tillært sig diverse overlevelsesstrategier, som er dybt integreret i barnet, og kan gøre det svært for omverdenen at aflæse det. Mange børn har lært at afvise for tæt kontakt, så er man nemlig ikke så sårbar. Til gengæld er mange meget trænede i mere overfladiske kontakter. Nogen børn kender ikke forskellen. Mange af børnene har lært, at det ved nye kontakter kan betale sig med smil på læben at charmere sig frem - at tilpasse sig - så er der mest opmærksomhed og overlevelsen er bedst sikret. De tidligt indlærte strategier, som kan have mange forskellige karakteristika, klinger ofte af med tid og ny tilknytning, men en lille kerne kan være ved, især når det handler om sent adopterede børn (over 2½-3 år). Mange af dem vil svinge

mellem tillid og mistillid til deres nye verden. Frygten for at blive svigtet igen kan ubevidst være ved. Frygten vil måske aldrig forsvinde helt, men kræve ubetinget kontinuerlig kærlighed, tryghed og omsorg, så barnet kan lære at leve med den på bedste vis. For når barnet har det godt og er i balance, så fungerer det også godt - men der er ikke rum for flere traumer...

Selvregulering/impulskontrol

Når adoptivbarnet kommer ud af balance, får det svært ved at regulere sig selv. Det sker når barnet presses mere, end det kan klare. Sammen med tidligt omsorgssvigt følger nemlig ofte det, man i fagsprog kalder øget grundangst eller dybtliggende eksistentiel angst. En latent lurende angst, som betyder, at barnet har en lav stresstærskel. Når barnet kommer under pres, befinder det sig således hurtigt i en mere eller mindre ukontrollabel stresstilstand, som det ikke selv kan beherske. Når barnets angst aktiveres, får barnet svært ved at regulere sig selv. Barnet kan enten være konstant på, eller trække sig ind i sig selv. Barnet kan opleves som impulsstyret, ukoncentreret, rastløs, urolig, aggressiv, indsmigrende – eller ”fastfrosset”. Kontakten ryger, og barnet har ofte svært ved at mærke sig selv, dvs. fornemmelsen omkring de mest basale ting som søvn, sult, tørst, tissetrang kan blive påvirket. Ofte vil barnet i angstfyldte perioder samtidig opleve separationsangst fra sine forældre.

I mere alvorlige tilfælde kan barnet have PTSD (post traumatisk stress disorder), en tilstand som er at sammenligne med følgerne efter fysisk eller psykisk vold. Det betyder, at visse oplevelser kan blive forbundet med så angstprovokerende følelser, at barnet retraumatiseres. F.eks. kan ukendte film og historier, som barnet ikke følelsesmæssigt kan styre selv, virke meget angstprovokerende på barnet.

For omverdenen kan det synlige i pressede perioder være, at barnet får svært ved at fungere i sociale sammenhænge. Barnets tankegang bliver mindre fleksibel, og det kan have en tendens til at opleve verden mere i sort/hvid. De ”grå” nuancer, som er nødvendige for problemløsning, social interaktion og dagligdagens uforudsigelige omstændigheder, vil fortone sig. Barnet kan synes, at verden er enten vidunderlig eller forfærdelig. Når barnet er presset, er verden forfærdelig. Barnet reagerer måske med at være ”imod”, virker stædig, uopdragen, kravafvisende. Det hører ikke efter og er svær at nå. Måske vil barnet i sociale sammenhænge få en del irettesættelser, hvilket stresser barnet yderligere. Det kan nemt blive en ond cirkel, hvor barnet forsøges reguleret udefra, i stedet for at blive hjulpet til selv at regulere indefra. Barnet kan også reagere ved at blive ked af det, indadvendt, trist, passiv. Uanset reaktion, så er det vigtigt at spørge ind, være lydhør og bevidst arbejde på at inkludere barnet i fællesskabet.

Adoptivfamilien

Som forældre lærer man at vægte viden, strategi, optimisme og humor. Man lærer at undgå skæld ud og irettesættelser - og i stedet fokusere på faste rammer, struktur, forudsigelighed, forklaringer, forståelse, omsorg og indsigt. Man lærer, sammen med barnet, at fokusere på det, man gerne vil se mere af i stedet for det, man vil se mindre af. Man lærer at vælge kampe fra og sammen med barnet vinde dem, man vælger - fokusere på barnets ressourcer og lade kærligheden bære igennem. Man trænes i den fine kunst at holde balancen mellem udfordringer og sikre succeser.

At lære et barn større fleksibilitet og selvregulering kræver intenst arbejde. Der skal meget til når ny tænkning – nye strukturer i hjernen - skal fremmes. Sideløbende med barnets almene udvikling kommer også, at barnets identitet dannes i takt med alder. Adoptivfamilien og barnet i særdeleshed vil gennem børnehave- og skoletid mange gange have svaret på spørgsmål ang. hudfarve,

oprindelsesland, biologisk ophav, nuværende familieforhold osv. At hjælpe barnet til at skabe et fundament ud fra adoptivfamiliens anderledeshed og det faktum, at den biologiske familie ikke længere er til stede, er ikke nogen ukompliceret proces – det er en livslang rejse.

Samarbejde

Mange artikler beskriver, at det mest vanskelige for adoptivfamilien ikke er håndteringen af familielivet, men mødet med omverdenen - dens fortolkninger og konklusioner. Omverdenens autentiske ønske om at hjælpe uden helt at besidde indsigten til at kunne. Til tider omverdenens overbevisning om, at de ved bedst, uden helt at vide. Omverdenens tvivl, når indsigten mangler, og kommunikationen går galt. Det er i sandhed det allersværeste, for så er der virkelig mulighed for fejlfortolkning; fra betragtninger om, at forældrene er på afveje til antagelser om, at barnet har behov for en anden slags hjælp end tilfældet er. I stedet er et tæt, godt og ligeværdigt samarbejde omkring børnene essentielt. For børn, som er præget af omsorgssvigt fra deres tidlige tid, handler det om livslange processer, som kræver viden og indsigt. For adoptivforældre handler det - i forhold til omverdenen - ofte om at skabe forståelsen for dét. Når den gensidige tillid og respekt er der og samarbejdet mellem skole og hjem lykkes, er det forunderligt, hvor stor forskel selv relativt små tiltag kan gøre....

For mig har billedet af isbjerget, som refereres til i flere artikler, givet god mening. Et stort smukt rent isbjerg... en metafor for barnet. Omgivelserne ser den øverste top. Forældrene ser hele toppen, og som tiden går også noget af det, som befinder sig under overfladen. Børnene – de *lever* med det hele – fra top til bund – til hver en tid. Det fylder mig med respekt for de små mennesker....

Jeg ved, at jeg taler for mange adoptivforældre til tidligt omsorgssvigtede børn, når jeg til slut vælger at fremhæve, at et barn, som er mærket af sin tidlige tid også er meget andet og mere end det. Det er børn, som er skrøbelige men også bomstærke, når det gælder. Det er ofte børn, der, når de trives, kan være meget omsorgsfulde over for andre. Det er børn, som har overlevet, kæmpet og allerede klaret mere, end vi nogensinde kan forestille os. Det er børn, der lever med deres problemer og udvikler sig til trods. Det er børn, som gør alting så godt, de kan. Det er børn, der arbejder hårdt for at få indsigt i og styr på egne problemer. Det er børn, der på en og samme tid kan være meget små og meget vise. Det er børn, som har særlige behov, især hvis de presses - børn, som på én og samme tid er anderledes og ganske almindelige. Hvis deres anderledeshed forstås, hvis der lyttes, rummes og håndteres – så trives de. Hvis ikke, er de i fare for at splintres...

Adoptivforældre opleves tit som meget beskyttende forældre, der stiller høje krav. Det gør vi også ind imellem - når situationen kræver det. Det er bl.a. det, vi bliver godkendt til, når vi tager et barn af verden til os og bliver en adoptivfamilie. Det er et stort og fantastisk ansvar, men ingen omkring børn er alene eneansvarlige, vi er mange om at skulle arbejde sammen. Her er adoptivfamilien ikke anderledes end andre familier. Som alle andre forældre ønsker vi et godt og ligeværdigt samarbejde med omverdenen, og som alle andre fryder vi os, når det lykkes - *at følge det fælles mål, at hjælpe vores børn af verden godt på vej.*

Litteratur

Bøger

1. Deborah D. Gray: "Nurturing Adoptions – creating resilience after neglect and trauma". USA 2007.
2. Anegen Trillingsgaard og andre: "Børn der er anderledes – hjernens betydning for barnets udvikling". Psykologisk Forlag 2003.
3. John Aasted Halse: "Børn og stress". Forlaget Dafolo 2008.
4. Ross W. Greene: "Det eksplosive barn". Forlaget Pressto 2005.
5. Cand. psych. Niels Peter Rygård. "Børn og unge med tilknytningsproblemer og tilknytningsforstyrrelse". Forfatterforlaget 2010.
6. Lektor Lars von der Lieth. "Overvejelser om den psyko-sociale og kognitive udvikling hos adopterede". Københavns Universitet. 2003.
7. Lektor Lars von der Lieth. "Hvordan møder adoptivbarnet skolen? Hvordan møder skolen adoptivbarnet?" Københavns Universitet. 2001.

Artikler

8. Cand.psyk. Susanne Høeg: "Erfaringer med psykologisk rådgivning og behandling til adoptivfamilier. Post Adoptive Services (PAS)". Psykologisk Pædagogisk Rådgivning. 2006, blad 1.
9. Cand.psyk Susanne Høeg: "Post adoptive services til adoptivfamilier – unge og voksne adopterede". Landsforeningen Adoption og samfund. 2009, blad 1.
10. Tine Sejbæk, interview med psykolog Marie Olsen-Kludt: "Adoptivbørn kræver noget særligt". Landsforeningen for socialpædagoger. LFS Nyt 2009, blad 16.
11. Lektor Lars von der Lieth. "Adoption af større børn – at blive adopteret sent". Alverdens Børn 1999, blad 3.
12. Temanummer "Om skolestart". Landsforeningen Adoption og Samfund. Juni 2001.
13. Temanummer "Om tilknytning". Landsforeningen Adoption og Samfund. Juni 2007.

Pjecer

14. Landsforeningen Adoption og Samfund: "Adoptivbørn i klassen? Informationer og råd til lærere om at have adoptivbørn i klassen".
15. Landsforeningen Adoption og Samfund: „Når adoptivbørn skal passes“. Informationer og råd til personale der passer adoptivbørn. (Begge pjecer kan rekvireres på www.adoption.dk)